

4. Карнегі Д. Як виробити впевненість у собі й впливати на людей, виступаючи публічно / Д. Карнегі; пер. з англ. – Рибінськ : Рибінський Будинок друку, 2007. – 205 с.
5. Капустянський П.З. Мотивація праці персоналу сучасних організацій (організаційно-управлінський аспект) : монографія / П.З. Капустянський. – Київ : ПК ДСЗУ, 2007. – 155 с.
6. Mayo E. The Human Problems of an Industrial Civilization / E. Mayo. – Boston : Graduate School Administration, Harvard University, 1946. – 318 p.
7. Прусс Д.М. Комплексна система мотивації персоналу торговельних підприємств в умовах трансформації ринкових відносин / Д.М. Прусс // Менеджер. Вісник Донецького державного університету управління. – 2008. – № 4 (46). – С. 171-179.
8. Пригула О.В. Мотиваційні механізми та їх використання у сфері підприємництва : монографія / О.В. Пригула [за ред. д.е.н., проф. ІРД НАН України М.А. Козоріза]. – Львів : ІРД НАН України, 2003. – 216 с.
9. Ющенко Р.О. Значення системи мотивації персоналу / Р.О. Ющенко // Управління розвитком : збірник наукових статей Харківського національного економічного університету. – 2011. – № 13 (110). – С. 47-49.
10. Баксалова О.М. Формування ефективної системи мотивації праці на підприємстві / О.М. Баксалова // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2009. – № 6, Т. 3. – С. 194-197.
11. Кича Л. М. Особливості закордонного досвіду мотивації праці / Л. М. Кича // Вісник Приазовського державного технічного університету. – 2013. – № 26. – С. 72-76.
12. Бондаревська К.В. Стимулювання персоналу: зарубіжний досвід та вітчизняні реалії / Бондаревська К.В., Товмашенко Т.О// Молодий вчений. . – 2015. – № 3 (18). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://molodyuvcheny.in.ua/files/journal/2015/3/04.pdf>
13. Лазненко О. В. Формування ефективного механізму стимулювання персоналу на основі світового досвіду / О. В. Лазненко // Управління розвитком. – 2013. – № 13(153). – С. 33-35.
14. Молодоженя М. Провідний зарубіжний досвід інноваційних форм стимулювання праці персоналу підприємств [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/34_NIEK_2013/Economics/10_150973.doc.htm
15. Зарубіжний досвід матеріального стимулювання персоналу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://library.if.ua/book/116/7812.html>

Рецензент д.е.н., професор Шубалий О.М.

УДК 339.166.5:330.341.1
Рудь Н.Т., д.е.н., професор
Копера К.
Луцький НТУ

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТА КАПІТАЛ: ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ТА ЧАСОВІ ГОРИЗОНТИ

В статті досліджено інтелектуальний потенціал на трьох рівнях: підприємства, регіону, держави. Показано значення процесу перетворення інтелектуального потенціалу в інтелектуальний капітал, їх взаємозв'язок та вплив часових параметрів. Виділено фінансові потоки формування інтелектуального капіталу. Наведені міжнародні рейтинги України з: фінансування в сферу досліджень і розробок, наявності кадрових ресурсів в сфері науки, взаємодії університетів і бізнесу, державних трансфертних механізмів закупівлі новітніх технологій і продукції та ефективності системи патентування в країні.

Ключові слова: інтелектуальний потенціал, інтелектуальний капітал, об'єкти інтелектуальної власності, комерціалізація, фінансовий капітал, ресурси.

Рудь Н., Копера К.

ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ И КАПИТАЛ: ВЗАИМОСВЯЗЬ И ВРЕМЕННЫЕ ГОРИЗОНТЫ

В статье исследован интеллектуальный потенциал на трех уровнях: предприятия, региона, государства. Показано значение процесса преобразования интеллектуального потенциала в интеллектуальный капитал, их взаимосвязь и влияние временных параметров. Выделены финансовые потоки формирования интеллектуального капитала. Приведены международные рейтинги Украины по: финансированию в сферу исследований и разработок, наличию кадровых ресурсов в сфере науки, взаимодействию университетов и бизнеса, государственных трансфертных механизмов закупки новейших технологий и продукции и эффективности системы патентования в стране.

Ключевые слова: интеллектуальный потенциал, интеллектуальный капитал, объекты интеллектуальной собственности, коммерциализация, финансовый капитал, ресурсы.

Rud N., Kopera K.

INTELLECTUAL POTENTIAL AND CAPITAL: INTERVENTION AND TIME HORIZONS

In the article intellectual potential is investigated on three levels: enterprise, region, state. The value of the process of transformation of intellectual potential into intellectual capital, its interconnection and influence of time parameters is shown. The financial flows of the formation of intellectual capital are allocated. The international ratings of Ukraine are given for: financing in the sphere of research and development, availability of personnel resources in the field of science, interaction between universities and business, state transfer mechanisms for the purchase of state-of-the-art technologies and products, and the efficiency of the patenting system in the country.

Key words: intellectual potential, intellectual capital, objects of intellectual property, commercialization, financial capital, resources.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Серед різноманітних чинників економічного зростання розвинених країн світу одним з найважливіших вважається інтелектуальний потенціал громадян кожної країни, визнання інтелектуального потенціалу незамінним елементом суспільного добробуту. У зв'язку з цим посилюється необхідність максимального використання накопиченого інтелектуального потенціалу і забезпечення умов для найбільш повної його реалізації.

У сучасних умовах досягнення і підтримання відповідного рівня інноваційного розвитку ставиться в пряму залежність від величини інтелектуального потенціалу суспільства. Він характеризує загальний рівень інтелекту нації, населення регіону, трудового колективу. У той же час інтелектуальний потенціал являє собою досить складну категорію, що залежить від економічних, екологічних, соціальних, культурних чинників життя нації в цілому [1].

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Серед вчених, які проявляють активний інтерес до дослідження сутності, змісту, оцінки, формування, нарощування та зміцнення інтелектуального потенціалу, перетворення його в інтелектуальний капітал, можна виділити таких вчених як А. Бірка, А. Бикова, А. Єсенбаєва, Й. Клерк, К. Ковтуненко, Н. Крикун, С. Лапаєв, І. Максименко, Т. Носова, О. Овечкіна, В. Петренко, Г. Река, Г. Скиба, Т. Стіварт, С. Терещенко, Є. Титова, Я. Топільницька, Л. Федулова, С. Філіппова, О. Фролов, Є. Шакіна та інші.

Проте, незважаючи на популярність досліджуваної категорії, існує певна невизначеність щодо змісту категорії та її трансформації, що ускладнює процес управління інтелектуальним потенціалом та визначає необхідність здійснення подальших розробок у цьому напрямі.

Мета статті – дослідження поняття «інтелектуальний потенціал», розгляд його на різних рівнях, виявлення підходів до сутності, визначення взаємозв'язку в системі трансформації від потенціалу до капіталу та впливу часових параметрів, виділення фінансових потоків перетворення потенціалу в капітал,

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Інтелектуальний потенціал є складовою економічного потенціалу підприємства та формується за рахунок відповідних ресурсів. На рівні підприємства інтелектуальний потенціал є основою його інноваційного розвитку. Інноваційні процеси потребують формування якісної бази знань, яка забезпечить їх трансформацію в об'єкти інтелектуальної власності (ОІВ) шляхом проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт. Йохан Клерк наголошує, що саме «створення знань і інновацій відрізняє успішні компанії від їх конкурентів» [2].

Поняття «інтелектуальний потенціал» розглядається науковцями на трьох рівнях: на мікрорівні – це інтелектуальний потенціал підприємства, на мезорівні – інтелектуальний потенціал регіону, на макрорівні – інтелектуальний потенціал держави [3, с. 160]. Найбільшу увагу науковці приділяють саме мікрорівню, тому що ця ланка є первинною у інноваційному процесі та задає тенденції для мезо- та макрорівня.

Існують різні підходи до визначення сутності поняття «інтелектуальний потенціал». Найпоширенішими є ресурсний, функціональний та результативний підходи. Згідно ресурсного підходу інтелектуальний потенціал формується за рахунок інтелектуальних ресурсів персоналу даного підприємства та включає в себе раніше створені ОІВ (патенти, ноу-хау, ліцензії, програми) та знання, навички, досвід, особисті якості персоналу, які в поєднанні в майбутньому можуть бути використані для створення нових ОІВ [4, с. 285]. За функціональним підходом інтелектуальний потенціал є можливістю підприємства використовувати навички персоналу підприємства в процесі реалізації певних завдань. За результативним підходом інтелектуальний потенціал є базою для досягнення цілей підприємства [2, с. 161].

Визначення поняття «інтелектуального потенціалу» різними вченими наведено в табл. 1.

На нашу думку, інтелектуальний потенціал підприємства необхідно розглядати передусім як потенційну можливість інтелектуальних ресурсів здійснювати інноваційний процес на підприємстві, що забезпечить йому високий рівень прибутковості та конкурентоспроможності в майбутньому. Інтелектуальний потенціал підприємства – це база знань та інтелектуальних здібностей, якою володіють працівники. Можливість документального підтвердження цих знань у ОІВ забезпечить в процесі комерціалізації підприємству отримання інтелектуального капіталу.

Таблиця 1

Визначення поняття «інтелектуального потенціалу» вченими

Автори	Визначення
1	2
О. Тітова	основні властивості й власний зміст, який визначається: наявністю і прогресивним розвитком інтелектуальної власності; становленням креативного типу мислення працівників, що формує й реалізовує основні моделі відтворення кожної конкретної економічної системи та їх сукупності; переважним формуванням у такій системі інтелектуального центру, що охоплює поступово всю сукупність чинників виробництва, розподілу, обміну і споживання
В. Петренко	прогнозована інтегральна здатність особистості або групи осіб (персоналу організації, підприємства, населення територіальної громади, регіону, країни, нації, людства) до створення нових духовних і матеріальних цінностей, проте не лише здатність, а й інтелектуальні ресурси визначають інтелектуальний потенціал
О. Моліна	сукупність інтелектуальних якостей (інтелектуальних ресурсів), які можуть бути використані системою для вирішення завдань, що стоять перед нею, стосовно самозбереження та розвитку
С. Вовканич	можливість нагромаджувати, створювати й використовувати нові знання, проекти, ідеї, моделі та іншу семантичну інформацію (науково-технічну, економічну, правову й так далі), яка може стати інтелектуальною власністю України, сприяти її прогресивній і міжнародній інтеграції як повноправного партнера
Р. Єжова	сукупність можливостей, часто ще не розкритих, формально не зафіксованих, але реально існуючих для виконання дій
Т. Стюарт	сума знань всіх працівників компанії, що забезпечує її конкурентоспроможність, не враховуючи при цьому організаційні процеси управління цими знаннями
В. Зінов	базова характеристика вартості бізнесу, визначаючи інтелектуальний потенціал як нематеріальні активи
С. Манів	це здатність людини до інноваційної діяльності, при наявності у людини: інтелектуального розвитку; ресурсного забезпечення

Примітка. Складено авторами на основі джерел [5, 6, 7, 8].

На нашу думку, інтелектуальний потенціал підприємства необхідно розглядати передусім як потенційну можливість інтелектуальних ресурсів здійснювати інноваційний процес на підприємстві, що забезпечить йому високий рівень прибутковості та конкурентоспроможності в майбутньому. Інтелектуальний потенціал підприємства – це база знань та інтелектуальних здібностей, якою володіють працівники. Можливість документального підтвердження цих знань у ОІВ забезпечить в процесі комерціалізації підприємству отримання інтелектуального капіталу.

Отже, можна зробити висновок, що інтелектуальний потенціал – система виявлених, розвиваючих і можливих знань та здібностей людини, колективу, окремого взятого народу або нації в цілому (рис. 1).

Необхідно відмітити (рис. 1), що інтелектуальний потенціал складається з двох частин – реалізованої і нереалізованої: виявлені знання і здібності – це реалізований потенціал, можливі – нереалізований. Знання і здібності, що розвиваються – з одного боку, можна віднести до реалізованого потенціалу, так як розвиток має на увазі часткову реалізацію, а з іншого боку, – до нереалізованого потенціалу, так як розвиток це їх прогрес, який не досяг свого закінчення. Для того, щоб інтелектуальний потенціал розвивався, необхідний перехід можливих знань і здібностей – в розвиваючі, а розвиваючі – у виявлені, тобто перетворення нереалізованого потенціалу в реалізований і формування нового нереалізованого потенціалу [9].

Рис.1. Інтелектуальний потенціал як система знань

Інтелектуальний потенціал нації за Є.К. Марчуком має кілька складових, а саме:

- 1) систему освіти (включає державні та недержавні заклади);
- 2) комп'ютерне забезпечення (абсолютна та відносна кількість комп'ютерів, їх якість, ступінь охоплення сітьовим зв'язком);
- 3) системи зв'язку, де визначальними є швидкість зв'язку, його надійність, перешкодостійкість, захищеність від несанкціонованого доступу;
- 4) бази даних на друкованих (бібліотеки) та електронних носіях;

- 5) систему науки, яка включає державні та недержавні заклади;
- 6) інтелектуальну власність у вигляді патентів, ліцензій, ноу-хау.

Необхідно відмітити, що інтелектуальний потенціал включає інтелект людини, а саме: мову; спадкові задатки (генотип); розум; здібності; інтуїцію; вищу пізнавальну здатність мислення; духовну енергетичність індивіда [20, с. 54]. Розум, здібності та інтуїція відмічені нами на рис. 1.

Інтелект зароджується, формується та зростає у відповідній соціальній системі з певним ступенем людського буття, тобто можна розглядати фази його життєвого циклу, що тісно корелюють з періодами життя індивіда. Манів С.З. [20, с. 55] виділяє шість періодів: із них два періоди (до зародження індивіда та від зародка до моменту народження), де прослідковується значний вплив батьків, що супроводжує особистість все життя та чотири періоди, коли акумулюються вплив батьків та розвиток особистості під впливом суспільних відносин.

Варто відмітити, що інтелектуальний потенціал поєднує в собі часові та просторові характеристики, оскільки він одночасно контролює три типи зв'язків (рис. 2).

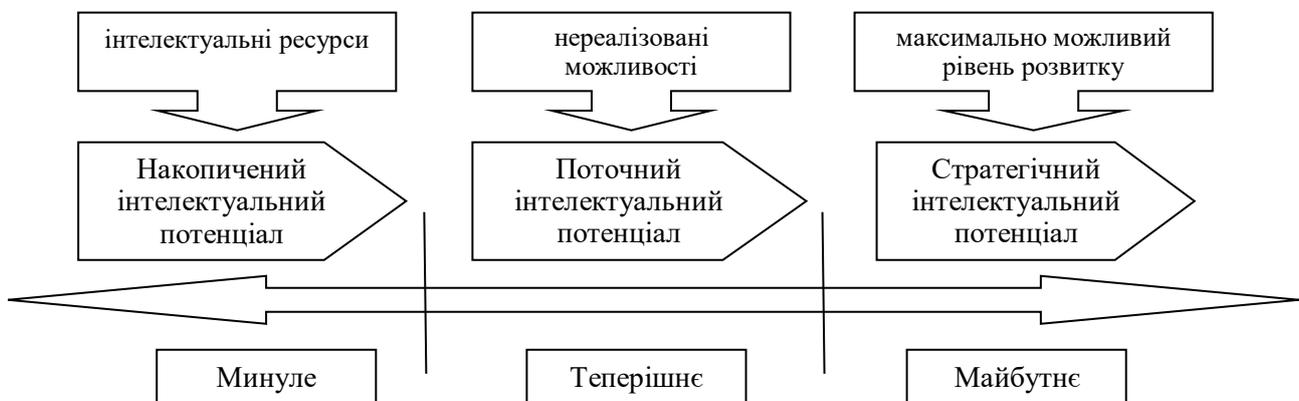

Рис. 2. Часова форма інтелектуального потенціалу

Основою формування інтелектуального потенціалу підприємства є фінансові ресурси. Раціональне вкладання коштів у програми розвитку персоналу, нематеріальні активи, витрати на придбання та використання інтелектуальної власності сприяє зростанню інтелектуального потенціалу, збільшенню ринкової вартості підприємства та підвищенню ефективності його діяльності.

Отже, в процесі життєдіяльності підприємства інтелектуальний потенціал тісно переплітається з фінансовим потенціалом підприємства, що підсилює конкурентні переваги, підприємницькі й управлінські навички працівників [10]. Перетворення інтелектуального потенціалу в інтелектуальний капітал передбачає перехід від витрат на формування людського капіталу до отримання прибутків від його використання [11, с. 212]. Послідовність цих процесів зображено на рис. 3.

В даному процесі можна чітко прослідкувати фінансові потоки:

На першому етапі накопичення інтелектуального потенціалу необхідно здійснювати вкладення в людський капітал, що передбачає такі потоки: фінансування освіти на державному рівні, витрати на підвищення кваліфікації працівників підприємства.

На етапі НДДКР капіталовкладення досягають найвищої межі, оскільки, це найбільш витратна складова інноваційного процесу. Проведення НДДКР вимагає витрат на облаштування лабораторій, закупівлю обладнання і матеріалів, виплату заробітної плати науковцям.

На третьому етапі винахідник або організація, де він працює, повинні понести витрати на реєстрацію об'єктів інтелектуальної власності.

Лише на четвертому етапі в процесі комерціалізації усі понесені витрати повертаються винахіднику та виникає нова вартість – інтелектуальний капітал.

Основним завданням використання інтелектуального потенціалу (ІП) в національній економіці є трансформація інтелектуального потенціалу в інтелектуальний капітал (ІК). Механізм перетворення ІП в ІК в національній економіці наведено в [21]

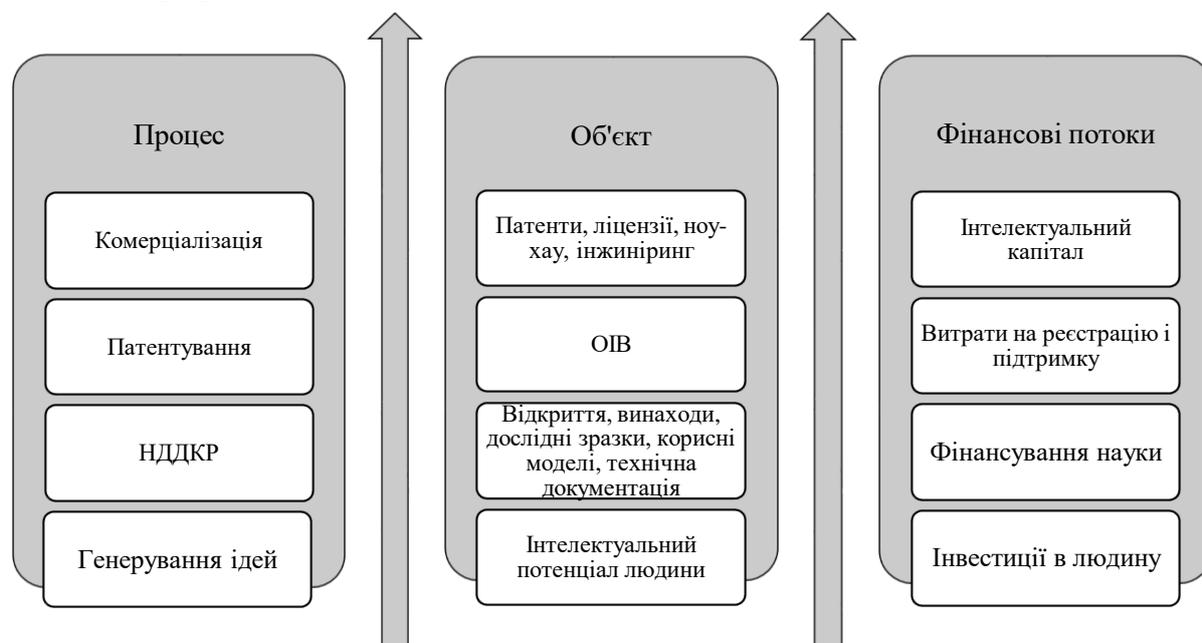

Рис. 3. Процес перетворення інтелектуального потенціалу в інтелектуальний капітал (розроблено авторами)

Ефективне використання ОІВ у господарській діяльності підприємства можливе за допомогою процесу комерціалізації, що полягає у використанні об'єктів інтелектуальної власності з метою отримання прибутку або іншої вигоди [10]. В даному випадку інтелектуальна власність виступає специфічним товаром з унікальними особливостями, які в процесі комерціалізації дозволяють отримати власнику додатковий прибуток.

Підприємство, яке має у своєму розпорядженні ОІВ, отримані шляхом науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, може здійснити комерціалізацію двома шляхами: використати на власному підприємстві як засіб створення інноваційної продукції та отримувати доходи від її реалізації; продати патент або ліцензію на використання ОІВ іншим юридичним чи фізичним особам у випадку, якщо підприємство не має достатньо фінансових ресурсів для освоєння інновацій.

Як відмічають Філіпова С. В. та Ковтуненко К. В. [12, с. 29], саме вдало реалізований інтелектуальний потенціал забезпечує підприємству ефект від наявних інтелектуальних ресурсів, що проявляється у підвищенні продуктивності праці та конкурентоспроможності підприємства, отриманні додаткових прибутків, зростанні вартості гудвілу підприємства.

Термін «інтелектуальний потенціал» Река Г. М. [13] тісно пов'язує з терміном «інтелектуальний капітал». Відповідно, інтелектуальний потенціал є базою для обчислення розміру і ефективності використання інтелектуального капіталу, який вдало освоюється у виробничій та економічній діяльності з метою отримання доходу.

Ми вважаємо, що трансформація від інтелектуального потенціалу до інтелектуального капіталу передбачає перехід від витрат на його формування та

нарошення до використання шляхом перенесення вартості накопичених знань, можливостей, практичних навичок на інноваційну продукцію або документально підтвердженого права інтелектуальної власності.

Шакіна О. та Бикова А. в процесі створення інтелектуального капіталу розглядають це поняття з двох аспектів – як вхідний інтелектуальний капітал та вихідний інтелектуальний капітал. Вхідний інтелектуальний капітал формують інтелектуальні ресурси підприємства, вихідний інтелектуальний капітал є тією вартістю, яка створюється в процесі перетворення [14].

Інтелектуальний капітал – це один із різновидів капіталу, що має відповідні ознаки і відтворює характерні лише йому специфіку та особливості.

Основними його ознаками є те, що [15]:

– формування вимагає певних фінансових, трудових та матеріальних витрат в часі та просторі;

– створений та функціонуючий інтелектуальний капітал приносить додану вартість;

– об'єктивними є якісні та кількісні відмінності між залученими та реалізованими інтелектуальним ресурсами у створенні інновацій та використанні інтелектуального потенціалу

Інтелектуальний капітал – це сукупність активів інтелектуальної власності, а також ринкових і нематеріальних активів підприємства, здібностей й навичок працівників підприємства (інтелектуальні ресурси використані), що формуються як наслідок реалізації його інтелектуального потенціалу в ході здійснення підприємством господарської діяльності та його функціонування як управлінської системи.

Перетворення інтелектуальних ресурсів (нематеріальні, ринкові активи, здібності й навички працівників, інтелектуальна власність) в інтелектуальний капітал є наслідком реалізації інтелектуального потенціалу. Саме вдало реалізований в інтелектуальний капітал інтелектуальний потенціал забезпечує ефект від наявності у підприємства інтелектуальних ресурсів, який полягає у підвищенні рівня конкурентоспроможності, підвищенні продуктивності праці, отриманні додаткових прибутків, росту позитивного гудвілу у статті балансу, відкриття нових можливостей з виробництва й продажу інноваційної продукції.

Потрібно робити постійні інвестиції в людський капітал, щоб велика частина економічної діяльності була пов'язана саме зі знаннями, а не з фізичними активами, тобто необхідно інтелектуальний потенціал трансформувати [11, 16] у інтелектуальний капітал. Так, інтелектуальний капітал – це формалізовані здібності людей, які стали об'єктами інтелектуальної власності: знання, вміння, навички, набуті людиною у процесі навчання (самонавчання), винаходи, які запатентовані або твори мистецтва і культури, на яких поширено авторське право [4].

Про інтелектуальний капітал можна сказати, що це тільки ті здібності людини, які персоніфіковані певним чином і використовуються для виробництва економічних благ. Очевидно, що інтелектуальний потенціал є значно ширшим поняттям, ніж інтелектуальний капітал.

Більшість економістів стверджують, що інтелектуальний капітал – це ефективно використаний в економічній діяльності інтелектуальний потенціал [13]. Схематично процес перетворення інтелектуального потенціалу в інтелектуальний капітал наведено на рис. 4.

У цьому контексті варто розглянути визначення інтелектуального капіталу у колективній праці вітчизняних науковців «Україна: інтелект нації на межі століть», які стверджують, що «інтелектуальний капітал – це інтелектуальний потенціал, який активно використовується у процесах економічного розвитку». Тим самим, якщо інтелектуальні ресурси активно використовуються у процесах економічного розвитку, то інтелектуальний потенціал трансформується в інтелектуальний капітал [17].

Отже, інтелектуальний потенціал є головним чинником формування інтелектуального капіталу на конкретний момент часу, а саме завдяки йому інтелектуальні ресурси перетворюються в інтелектуальний капітал [12].

Рис. 4. Інтелектуальний капітал як реалізований інтелектуальний потенціал (удосконалено авторами на основі [13]).

Визначальна особливість інтелектуального капіталу полягає у тому, що ним володіє не лише підприємець, але й найманий персонал. Інтелектуальний капітал виникає внаслідок взаємодії людей, людей та інформаційних ресурсів, а також людей і елементів фізичного капіталу в процесі виробництва. Він містить у собі все, що знає організація і що дає змогу їй реагувати на зміни ринкової кон'юнктури швидше за конкурентів. Отже, інтелектуальний капітал – це сукупність явних і неявних знань, які організація може перетворити у прибуток [7].

Чинники, які формують інтелектуальний потенціал поділяються на зовнішні (постачальники, конкуренти, споживачі, інші контрагенти, законодавча база стосовно прав інтелектуальної власності) і внутрішні (наявність та ефективне використання інтелектуальних ресурсів).

Зазначенні чинники зумовлюють проблеми формування інтелектуального потенціалу підприємства, і, як наслідок, проблеми формування інтелектуального капіталу й інтелектуальних ресурсів підприємства [2].

Узагальнюючи теоретичний матеріал із проблематики інтелектуального капіталу, можна визначити його як властивість інтелектуальних ресурсів формувати додану вартість на основі використання інтелектуального потенціалу. Таке визначення інтелектуального капіталу містить низку особливостей, які дають змогу розглядати його як узагальнюючу економічну категорію [15]:

1) інтелектуальний капітал – це сукупність людського і машинного інтелектів, а також інтелектуального продукту;

2) до інтелектуального капіталу відносять тільки ті інтелектуальні ресурси господарських систем, які здатні створювати нову вартість або приносити прибуток; ті інтелектуальні продукти (патенти, ліцензії, ноу-хау тощо), які не здатні створювати нової вартості, не є капіталом;

3) інтелектуальний капітал – це складна сукупність інтелектуальних ресурсів, які важко ідентифікувати та оцінити (компетенції, структурні та ринкові ресурси);

4) інтелектуальний капітал має ознаки найбільш зносостійкого та довготермінового активу, що якісно розвивається, а ефективність його використання постійно зростає;

5) збільшення доданої споживчої вартості внаслідок розвитку інтелектуального капіталу є основою для отримання стійких конкурентних переваг;

6) об'єднання складових інтелектуального капіталу (людський капітал, структурний капітал, ринковий капітал, інновації) на основі системи управління знаннями сприяє досягненню синергетичних ефектів їх використання.

Слід констатувати, що роль інтелектуального потенціалу в суспільстві стає все більш значною. Його значення важливе для людини, суспільства і всієї країни. Інтелектуальний потенціал дає можливість займатися певною діяльністю тільки в тому випадку, якщо людина володіє відповідними здібностями і знаннями.

Теперішній час – це час науки і високих технологій, виключно жорсткої міжнародної технологічної конкуренції. Більшість країн світу докладають великих зусиль до зміцнення науково-технічного потенціалу, розширення інвестицій у наукомісткі технології, участі в світовому господарстві, прискорення темпів науково-технічного розвитку. В сучасних умовах економічне зростання ототожнюється з науково-технічним прогресом та інтелектуалізацією основних факторів виробництва.

Саме на процеси формування інтелектуального капіталу впливають фінансові потоки в сферу досліджень і розробок, наявність кадрових ресурсів в сфері науки, взаємодія університетів і бізнесу, державні трансфертні механізми закупівлі новітніх технологій і продукції та ефективність системи патентування в країні.

За підіндексом «Інновації» Індексу глобальної конкурентоспроможності [18] позиція України погіршилася за 7-ма з 12-ти критеріїв: інфраструктура – 75 (проти 69 місця у 2015 р.); охорона здоров'я та початкова освіта – 54 (45); ефективність ринку товарів – 108 місце (106); ефективність ринку праці – 73 (56); розвиток фінансового ринку – 130 (121); ємність ринку – 47 місце (проти 45-го у 2015 р.); рівень розвитку бізнесу – 98 (91).

Разом із тим поліпшилась динаміка складової «Інновації» [19] (підвищення з 54 на 52 позицію). Це відбулося за всіма показниками підіндексу «Інновації», окрім 2 складових «Якість науково-дослідних інститутів» – 50 місце проти 43-го у 2016 р., «Видатки компаній на дослідження і розвиток (ДіР)» – 68 місце проти 54-го у 2016 р. Найбільше зростання відзначено за критеріями: «Державні закупівлі новітніх технологій і продукції» – з 98 на 82 позицію рейтингу, «Взаємозв'язки університетів з промисловістю у сфері ДіР» – з 74 на 57 позицію (табл. 2).

Таблиця 2

Підіндекс «Інновації» та його складові для України за період 2013–2017 рр.

Показники	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017
	рейтинг із 148 країн	рейтинг із 144 країн	рейтинг із 140 країн	рейтинг із 138 країн
Інновації	93	81	54	52
Інноваційна спроможність	100	82	52	49
Якість науково-дослідних інститутів	69	67	43	50
Видатки компаній на дослідження і розвиток (ДіР)	112	66	54	68
Взаємозв'язки університетів з промисловістю у сфері ДіР	77	74	74	57
Державні закупівлі новітніх технологій і продукції	118	123	98	82
Наявність вчених та інженерів	46	48	29	29
Кількість патентів, отриманих у США (на 1 млн. населення)	52	52	50	49

З огляду на глобальні індекси місце України у всесвітніх інноваційних процесах досить скромне. Одна з основних причин низького показника – недостатній рівень

розвитку інноваційної сфери, зокрема освоєння нововведень, відсутність достатньої кількості інститутів трансферу, а також несприятливе макроекономічне середовище.

Інтелектуальний потенціал України вимагає забезпечення належних умов для залучення його в інноваційний процес. Тому пріоритетами державної політики має стати популяризація та стимулювання винахідницької активності населення, що дозволить підвищити конкурентоспроможність вітчизняних підприємств та національної економіки загалом на міжнародних ринках.

З огляду на глобальні індекси місце України у всесвітніх інноваційних процесах досить скромне. Одна з основних причин низького показника – недостатній рівень розвитку інноваційної сфери, зокрема освоєння нововведень, відсутність достатньої кількості інститутів трансферу, а також несприятливе макроекономічне середовище.

Висновки. Інтелектуальний потенціал України вимагає забезпечення належних умов для залучення його в інноваційний процес. Тому пріоритетами державної політики має стати популяризація та стимулювання винахідницької активності населення, що дозволить підвищити конкурентоспроможність вітчизняних підприємств та національної економіки загалом на міжнародних ринках.

Отже, для зростання економіки країни, а також її просування на кращі позиції в міжнародних рейтингах можливо досягти лише за умов приведення у відповідність економічних, організаційних, політичних, правових умов для розвитку національної інноваційної системи, що має стати основою забезпечення високої конкурентоспроможності економіки в найближчій та віддаленій перспективі.

Список використаних джерел:

1. Максименко И. И. Теоретико-методологический подход к изучению интеллектуального потенциала / И. И. Максименко // Вестник ПГУ. – Серия: Экономика. – 2008. – №8 (24). – С. 101–106.
2. De Klerk Johan. The Knowledge Economy: Importance of Information Resources for Improved Organization Performance (March 3, 2012). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2015333>
3. Носова Т. І. Економічна сутність категорії «інтелектуальний потенціал» / Т. І. Носова // Механізм регулювання економіки. – 2014. – № 2. – С. 159–166.
4. Рудь Н. Т. Інтелектуальний потенціал: фактори формування і реалізації / Н. Т. Рудь, Ю. М. Гаврилюк // Економічні науки. Сер.: Економіка та менеджмент. – 2011. – Вип. 8. – С. 283–297.
5. Моліна, О. В. Інтелектуальний потенціал регіона / О. В. Моліна // Вісник соціально-економ. дослідж. – 2010. – Вип. 40. – С. 365–372.
6. Петренко, В. П. Управління процесами інтелектокористування в соціально-економічних системах: наукова монографія / В. П. Петренко. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2006. – 352 с.
7. Титова, Е. В. К вопросу об инновационном развитии и ценности интеллектуального потенциала / Е. В. Титова // Экономические науки. – 2010. – № 12(73). – С. 7–12.
8. Stewart T.A. Intellectual Capital. The New Wealth of Organizations. N.Y.-L., Doubleday / Currency, 1997. – 270 с.
9. Лапаев С. П. Сущность и классификационный состав интеллектуального потенциала / С. П. Лапаев, А. А. Есенбаева // Вестник ОГУ. – 2011. – №13 (132). – С. 307–311.
10. Крикун Н. О. Теоретичні аспекти використання комерціалізації інтелектуальної власності / Н. О. Крикун – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/27_NNM_2009/Economics/52998.doc.htm
11. Терещенко С. І. Трансформації інтелектуального потенціалу в інтелектуальний капітал / С. І. Терещенко // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка. – 2016. – Вип. 1(2). – С. 212–218.
12. Філіппова С. В. Інтелектуальний потенціал як головний чинник формування інтелектуального капіталу / С. В. Філіппова, К. В. Ковтуненко // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – Проблеми економіки та управління. – 2013. – № 754. – С. 227–232.
13. Река Г. В. Інтелектуальний капітал та інтелектуальний потенціал: критерії розмежування / Г. В. Река // Науковий вісник НЛТУ України: збірник науково-технічних праць. – 2009. – Вип. 19.1. – С. 228–232.
14. Shalina, Elena and Vukova, Anna, Intellectual Capital Evaluation: Relationship between Knowledge Management Implementation and Company's Performance (September 1, 2011). 12th European Conference on Knowledge Management, September 2011. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1999904>
15. Топільницька Я. О. Інтелектуальний капітал та інтелектуальний потенціал: взаємообумовленість та розмежування категорій / Я. О. Топільницька // Ефективність державного управління. – 2012. – Вип. 33. – С. 353–362.
16. Федулова І.В. Інтелектуальний капітал як трансформований ресурс інноваційного потенціалу / І. В. Федулова // Наукові праці Одеської національної академії харчових технологій. – 2010. – Вип. 38(1). – С. 425–430.
17. Україна: інтелект нації на межі століть: монографія / за заг. ред. В.К. Врублевської. – К.: Інформ.-вид. центр «Інтелект», 2000. – С. 69.
18. Позиція України в рейтингу країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності 2016 – 2017 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2016-2017-1>

19. Позиція України в рейтингу країн світу за глобальним індексом інновацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.globalinnovationindex.org>.
20. Манів С. З. Інтелектуальний потенціал: його суть та складові / С. З. Манів // Економіка та держава. – 2009. – № 6. – С. 51–55.
21. Степанчук С. О. Особливості формування та використання інтелектуального потенціалу / С. О. Степанчук // Економічний аналіз: зб. наук. праць. – 2015. – Т.19. – №1. – С.13–23.

УДК 331.101.38

Сакун Л.М., к.е.н., доцент

Веденіна Ю.Ю., к.е.н., доцент

Бражнікова Т.М., студентка

Кременчуцький національний університет ім. М. Остроградського

МОТИВАЦІЯ ПРАЦІВНИКІВ ТА СТИМУЛЮВАННЯ ПРАЦІ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

У статті розглядається роль матеріальної та нематеріальної мотивації під час економічного спаду в країні. На прикладі дослідження, яке проводилось в Греції у період боргової кризи, виявлено найважливіші чинники мотивації, які можуть привести працівників до більш ефективної поведінки в умовах поточної рецесії. На основі досвіду можна з'ясувати, які інструменти нематеріальної мотивації доречно для застосування українськими керівниками.

Ключові слова: мотивація, стимулювання праці, мотиви, фактори.

Sakun L., Viedienina Y., Brazhnikova T. M.

EMPLOYEE'S MOTIVATION AND WORK STIMULATION UNDER THE CONDITION OF ECONOMIC CRISIS

The article contains look at role of material and non-material motivation during economic recession. The example of survey, which took place in Greece during economic crisis, brought to light most important factors affecting motivation for more effective employee's behavior under the conditions of recession. Based on experience we can find out which instruments of non-material motivation are appropriate for Ukrainian managers to use.

Keywords: motivation, work stimulation, motives, factors.

Сакун Л. Н., Веденіна Ю. Ю., Бражнікова Т. Н.

МОТИВАЦІЯ РАБОТНИКОВ И СТИМУЛИРОВАНИЕ ТРУДА В УСЛОВИЯХ ЭКОНОМИЧЕСКОГО КРИЗИСА

В статье рассматривается роль материальной и нематериальной мотивации во время экономического спада в стране. На примере исследования, которое проводилось в Греции в период долгового кризиса, выявлено самые важные факторы мотивации, которые могут привести работников к более эффективному поведению в условиях текущей рецессии. На основе опыта можно выяснить, какие инструменты нематериальной мотивации уместно для использования украинскими руководителями.

Ключевые слова: мотивация, стимулирование труда, мотивы, факторы.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Особливої актуальності набуває проблема стимулювання трудової діяльності в період економічної кризи. Адже, найскладнішим моментом у кризисній ситуації для підприємця стає звільнення висококваліфікованих кадрів, без яких пережити спад практично неможливо. Саме тому утримання ключових спеціалістів є фундаментальною основою існування підприємства і однією з основних завдань управління на етапі кризи. Для цього слід вивчити структуру мотивів праці